

Magyarország és Afrika 2018–2025

Marsai Viktor

Sokat hangoztatott közhely napjainkban, hogy Afrika jelentősége a 21. században felértékelődőben van, és ahogy Búr Gábor is utalt rá egyik tanulmányában, sokan „Afrika évszázadaként” hivatkoznak az új korszakra.¹ Valóban, a kontinens „sötét” 90-es évei után az új évezredben robbanásszerű fejlődésnek lehettünk tanúi. A „növekvő Afrika” képe a tudományos szakirodalomtól kezdve a napi médiáig bejárta a világot, komoly adatokkal és számokkal támasztva alá a fejlődést.² Úgy tűnt, a fekete kontinens az ázsiai fejlődés útjára lép, és hasonló utat jár be, mint Kína vagy India. A földrész átlagos GDP-növekedése 4–5% körül mozgott, esetenként elérte a 6%-ot is.³ A világ 10 legdinamikusabban növekvő gazdasága között rendre 6–7 afrikait találhattunk, 10% körüli bővüléssel, és a 40 leggyorsabb gazdaság között is többségben voltak a kontinens államai.⁴ A külföldi működőtőke-beáramlás a 2002-es 15 milliárd USD-ről 2006-ra 37, 2012-re 47 milliárd USD-re nőtt. Mindez megjelent az egyes emberek hétköznapijaiban is: miközben 1980 és 2000 között az egy főre eső reáljövedelem 10%-kal csökkent, 2000 és 2010 között 30%-kal nőtt.⁵ Rotberg adatai alapján 2012-re a kontinens lakosságának negyede már a középosztályhoz tartozott. Ebben az évben már 500 millió mobiltelefon volt használatban Afrikában, vagyis minden második afrikai rendelkezett vele.⁶ 2000 és 2008 között a középiskolába járók aránya 48%-kal nőtt, miközben a malária okozta halálesetek számát 30%-kal, a HIV-fertőzések arányát 74%-kal sikerült visszaszorítani. A várható élettartam csaknem 10%-kal emelkedett, miközben a csecsemőhalandóság jelentősen visszaesett.⁷

A kontinens politikai rendszerei is átalakultak. A hidegháború végén még mindössze három demokratikus berendezkedésű állam működött a földrészen. Ez a szám 2013-ra 23-ra növekedett, és a kontinens 55 államából mára mindössze 4 – Eritrea, Szváziföld, Szomália és Líbia – nem rendelkezik a többpártrendszerrel lehetővé tevő alkotmánnyal, ráadásul utóbbi kettő esetében ezek kidolgozása már folyamatban van. 2016-ra – a Freedom House adatai alapján – a szubszaharai országok 59%-a – 29 állam – került be a „szabad” vagy „részben szabad” kategóriába, csakúgy, mint az északi Tunézia és Marokkó.⁸ 1991 és 2016 között 36 békés választásra került sor a kontinensen. A demokratikus kultúra és a jogrend erősödését jelzi, hogy 2017 szeptemberében a kenyai legfelső bíróság megsemmisítette

¹ Búr 2005, 3–11.

² ROTBERG 2013.

³ *The hopeful continent: Africa rising* (2011).

⁴ ROTBERG 2013, 12.

⁵ *Africa rising: A hopeful continent* (2013).

⁶ ROTBERG 2013, 6.

⁷ *Africa rising: A hopeful continent* (2013).

⁸ Freedom House 2016.

a 3 héttel korábbi választások eredményét, amely döntéssel a választási bizottság által győztesnek nyilvánított Uhuru Kenyatta nem értett egyet, de elfogadta azt.⁹ 30 évvel ezelőtt egyetlen országban sem korlátozta az alkotmány, hogy az állam- és kormányfők hányszor választhatók újra, 2016-ban viszont a szubszaharai régió 48 alkotmányából 33 tartalmazott erre vonatkozó megkötéseket. Az *Afrobarometer* felmérése szerint az afrikaiak háromnegyede értett egyet azzal, hogy a vezetők legfeljebb egyszer legyenek újraválaszthatók.¹⁰ A 2014-es közvélemény-kutatás alapján, amely Afrika 36 országát, illetve lakosságának 76%-át érintette, a földrész népességének 71%-a preferálta a demokráciát más rezsimekkel szemben. A kutatás 16 ország esetében állapította meg, hogy a lakosság demokratikus elköteleződése stabil, és a demokrácia iránti igény indexe a 2002-es 36%-ról 2014-re 51%-ra emelkedett.¹¹ A felmérés mindössze két olyan országot talált, Madagaszkárt és Szváziföldet, ahol a lakosság több mint fele preferálta az autoriter berendezkedést.¹²

A kontinensen az elmúlt két évtizedben jelentősen csökkent a fegyveres konfliktusok száma. Olyan, évtizedeken keresztül húzódó harcok értek véget, mint a mozambiki vagy az angolai polgárháború. A dél-afrikai régióban ma nem zajlik érdemi fegyveres konfliktus, és Malit és Észak-Nigériát leszámítva Nyugat-Afrika is a stabilitás útjára lépett. Kelet- és Közép-Afrika kevésbé állnak jól, gondoljunk csak Szomáliára, Dél-Szudánra vagy a Közép-afrikai Köztársaságra, de még itt is azt látjuk, hogy a korábban inkább csak elrettentő példaként emlegetett államok, mint Ruanda vagy Etiópia képesek voltak békét teremteni lakosaik számára, és ma évi 10% körüli GDP-növekedést tudnak felmutatni.

A „növekvő Afrika” afrooptimista képének természetesen számos kritikusa van, akik rámutatnak a fejlődés kétarcúságára. Bár az általános trendek pozitívak, Afrika – a Közel-Kelet mellett – napjainkban is Földünk fegyveres konfliktusoktól leginkább sújtott térsége, és sok esetben nem látszik a fény az alagút végén.¹³ A háborúk ugyanakkor gyakran csak tünetei a mélyben húzódó, sokkal összetettebb kihívásoknak, mint a túlnépesedés vagy a klímaváltozás. Ezek olyan jelenségek, amelyek kezelésére ugyan történtek lépések, de egyelőre inkább csak a problémák nagyságának feltérképezése folyik.

A kulcskérdés ez esetben is a kontinens gazdasági teljesítőképességében rejlik. Hiszen megfelelő anyagi háttérrel mind a demográfiai nyomást, mind a környezeti problémákat – legalábbis részben – kezelni lehet. Az impozáns adatok tükrében bizakodók lehetünk. Csakhogy, amint Ian Taylor könyvében rámutat,¹⁴ a földrész döbbenetes GDP-növekedése mögött a legtöbb esetben pusztá nyersanyag-kitermelés áll, mindenféle hozzáadott érték nélkül. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy Afrika saját jövőjét herdálja el, meglehetősen nyomott áron. Ugyanakkor nem fedné a valóságot, ha a kontinentet pusztán a világ nyersanyagbányájaként mutatnák be – még akkor is, ha a kapitalista világ gazdasági rendszer belső törvényeinek tökéletesen meg is felelne ez a szerep.¹⁵ A földrész az elmúlt évtizedben – különösen a szolgáltatások terén – a különféle innovációk széles körének adott

⁹ BURKE 2017.

¹⁰ *African democracy: The march of democracy slows* (2016).

¹¹ BRATOON–HOUESSOU 2014, 1–3.

¹² BRATOON–HOUESSOU 2014, 6.

¹³ Lásd: VECSEY 2019.

¹⁴ TAYLOR 2014.

¹⁵ Lásd erről: *Industrialisation in Africa: More a marathon than a sprint* (2015). Elméleti írások szintjén lásd: RODRIK 2014; WALLERSTEIN 2010.

otthont, a mobiltelefonos „bankoláson” keresztül a termények piaci árának sms-ben történő elküldéséig a vidéki gazdák számára.¹⁶ Nem véletlen, hogy Mark Zuckerberg és a Facebook kísérletei arra, hogy napenergiával működtetett drónokkal vigyenek internetet a világ eldugott pontjaira, alapvetően Afrikát célozzák.¹⁷

Fontos ugyanis felismerni, hogy Afrika és országai nem csupán elszenvedői a globalizációnak: az afrikai elitek a „sötét” 90-es évek után rájöttek arra, hogy államuk fejlődése és lakosságuk jóléte alapvetően tőlük függ. Ebben nem csupán humanitárius megfontolások vezették őket, hanem nyilvánvaló önös érdekek is, hiszen stabilitás nélkül nem számíthattak a külföldi tőke beáramlására, amely – mivel a politikai szereplők komoly gazdasági érdekekkel is rendelkeznek¹⁸ – saját boldogulásuk számára is kulcsfontosságú volt. Bár az abszolút gazdasági mutatókat figyelembe véve a kontinens súlya a világgazdaságban még mindig csekély – egyes számítások szerint Afrika teljes GDP-je kisebb, mint Franciaország bruttó hazai összterméke¹⁹ –, ezek csalóka adatok. Egyrészt a kontinens viszonylatában nehéz megfelelő statisztikákat találni, különösen az informális gazdaság óriási aránya miatt. Ahogy ezt a szerzőnek Pásztor Szabolcs közgazdász közös addisz-abebai tartózkodásuk tapasztalataként – elnézve a bádögvárosokban és az utcasarkokon folyó kereskedelmet – lakonikus tömörséggel összegezte: „nesze neked, GDP.” Másrészt a meglevő adatok jelentős részét sem dolgozzák fel, így az afrikai termelés valószínűleg többszöröse a becsült adatoknak – ami 1,2 milliárd emberre vetítve még mindig nagyon kevés. Ugyanakkor ezek a számok azt is jelzik, hogy még mindig milyen óriási kiaknázatlan kapacitások rejlenek a kontinensben.

Nem véletlen, hogy továbbra is zajlik a „második versenyfutás” – Afrikáért.²⁰ Ebben a volt gyarmatosító hatalmak, illetve az Egyesült Államok és Kína mellett egyre nagyobb szerep jut a fejlődő és a fejlett világ más feltörekvő hatalmainak, Indiának, Japánnak, Brazíliának és Oroszországnak, valamint a kisebb játékosoknak is.

Ez a versenyfutás azonban más, mint akár a gyarmatosítás időszakának küzdelme, akár a felszabadulás utáni évtizedek törekvése. Amint rámutattunk, a külső hatalmak és befektetők ma már számos afrikai országban öntudatos, képzett és világlátott vezetőkkel találkoznak. A globális játékosok erejét és befolyását természetesen nem szabad alábecsülni – de túlértékelni sem. Peking, Párizs és Washington igencsak messze esnek az Etióp-magasföldtől vagy a kongói dzsungeltől. Az afrikai politikusok pedig kiválóan megtanulták, hogyan játszhatják ki egymás ellen a különféle szereplőket, illetve azt, hogy az „amikor a fark csóválja a kutyát” helyzet előidézése – megfelelő elkötelezettséggel és bátorsággal – nem is olyan nehéz feladat. 2011-ben Zambiában az ellenzék azért tudta megnyerni a választásokat, mert a lakosság megelégedte a kínai üzemeltetésű rézbányákban uralkodó áldatlan állapotokat, amely során a kínai őrök az embertelen körülmények ellen tüntető munkások közé lóttek.²¹ Etiópia pedig csak saját protekcionista szabályai mentén nyitotta meg gazdaságát a külső befektetők előtt, ügyelve arra, hogy azokban a szektorokban, ahol

¹⁶ *African agriculture: A green evolution* (2016).

¹⁷ FARELL 2016.

¹⁸ Kenyában például szinte a teljes élelmiszer-ipar a néhai államalapító elnök, illetve szintén elnök fia és családja, a Kenyatták kezében van. *Interjú Nairobiban*, 2015. október.

¹⁹ WITHNALL 2016.

²⁰ BÚR 2008, 3–16.

²¹ GETTLEMAN 2011.

érdemi hazai termelés folyik (textilipar, cipőipar) az olcsó külföldi termékek egyelőre ne jelenthessenek kihívást a munkaigényesebb és ezért drágább etióp termékeknek.²²

Magyarország és a déli nyitás – hol a helyünk az egyenlítői nap alatt?

Hazánk külpolitikai fókuszába a rendszerváltás után az euroatlanti integráció, illetve a jószomszédi kapcsolat került, minden más területet ennek rendelték alá. Ennek következtében Magyarország lényegében felszámolta szubszaharai kapcsolatait, illetve hagyta azokat elszorvadni, és Észak-Afrikával is jóval lazább viszonyt tartott fenn. Bár az új évezredben többször is felmerült a változtatás igénye, érdemi gondolkodás ezen a téren csak 2011-ben kezdődött az akkori külügyminiszter, Martonyi János által meghirdetett – kvázi külügyi stratégiaként működő – *Magyar külpolitika az uniós elnökség után* című dokumentum és program kapcsán.²³ Ennek keretében került sor a „globális nyitás” meghirdetésére, amelynek egyik pillérét a szubszaharai Afrika jelentette.²⁴ Az előkészítő munkák ezt követően indultak meg a kapcsolatok revitalizálására. 2013-ban megrendezték az első Budapest Afrika Fórumot, amelynek díszvendége az Afrikai Unió Bizottságának elnöke, Nkosazana Dlamini-Zuma asszony volt.²⁵ 2014-ben újjáalakult az önálló Afrika főosztály, majd 2015 márciusában Szijjártó Péter külügyministersége alatt sor került a déli nyitás meghirdetésére és a második Budapest Afrika Fórum megrendezésére.²⁶ Ehhez kapcsolódva a diplomáciai hálózat és személyzet bővítése is megindult a kontinensen.

A hazai afrikanista közösség és számos, a kontinensen érdekelt civil szervezet és gazdasági szereplő figyelte nagy szimpátiával az eseményeket és az azt kísérő média-érdeklődést. A közösség tagjai és az Afrika-szeretők számára ugyanis ez végre annak a jele volt, hogy a kontinens ismét számíthat a kormányzat érdeklődésére. Természetesen a többség tisztában volt vele, hogy ez nem jelenti majd a magyar külpolitika gyökeres átalakítását: hazánk külkapcsolatait alapvetően továbbra is az EU-val és tagállamaival való viszony, illetve a hagyományos partnerekkel – USA, Oroszország, Izrael, Kína – való együttműködés határozza majd meg mind diplomáciai, mind külkereskedelmi szempontból. 2015-ben például a teljes magyar export mindössze 1%-a – 303 milliárd forint értékben – irányult a kontinensre.²⁷ Ugyanakkor a déli nyitás azzal a reménnyel kecsegtetett, hogy Afrika – különösen a szubszaharai térség – az eddigi lényegében zéró figyelem után valamivel nagyobb kormányzati érdeklődésre tarthat számot. A fentebbi lépések, rendezvények ezt látszottak igazolni.

Felmerülhet a kérdés, hogy mit is kereshet egy ilyen kis ország – a nagyhatalmakkal összevetve korlátozott érdekérvényesítő képességgel – az újabb „afrikai versenyfutásban”.

²² *Etiopia's economy: Neither a sprint nor a marathon* (2015).

²³ *Magyar külpolitika az uniós elnökség után* (2011).

²⁴ *Magyar külpolitika az uniós elnökség után* (2011), 45–47. Lásd még: NAGYINÉ RÓZSA 2016.

²⁵ VISNOVITZ 2013.

²⁶ *Déli Nyitás. A Déli Nyitás politikájának afrikai dimenziója* (2015).

²⁷ KSH 2016.

Nem csupán néhány akadémikus, szakember és a híres „Afrika-vírussal”²⁸ megfertőzött vállalkozó hagymázos álmáról van szó, reális alapok nélkül?

A válasz éppen a fentebb bemutatott trendekben mutatkozik meg. Az egyik, Magyarország számára központi jelentőségű területen, a *gazdaságban és az exportpiacok bővülésében* ugyanis az elmúlt évtizedekben új kapuk nyíltak – maradtak nyitva? – számunkra. Az afrikai vezetők növekvő öntudata azt is mutatja, hogy igyekeznek válogatni a szereplők között. A szerző Kenyától Egyiptomig találkozott azokkal a kiskapukkal, amelyek lehetőséget adnak a kis államoknak is – köztük Magyarországnak – a versenybe való bekapcsolódásra. Ezek a következők:

1. *Történeti örökség.* Bár a közhiedelemmel ellentétben hazánk sem volt teljesen mentes a gyarmatosítás átkától, hiszen az úgynevezett kollektív gyarmatosítás keretében maga is részesült – és részben részesül – a fejletlen perifériákról nyomott áron a centrumba áramló javakból, ez nem él benne a helyi közösségek tudatában. A magyar diplomataék így ezen a területen tiszta lappal kezhetnek, sőt mivel a hidegháború időszakában hazánk intenzív kapcsolatokat ápolt a kontinenssel, az afrikai lakosság tudatában egyes magyar termékek emléke mind a mai napig pozitívan él. Hasonló a helyzet az itt tanult több ezer afrikai diákkal, akik jó része mára közép- vagy felsővezető lett hazájában. Nem véletlen, hogy a második Budapest Afrika Fórum ezt a közösséget igyekezett megszólítani.²⁹ Az idő azonban sürget: lényegében az éjfél előtti utolsó órában vagyunk, hogy ezeket a kapcsolatokat felmelegítsük, és új lökést adjunk nekik – amely egyébként a Stipendium Hungaricum ösztöndíjakban örvendetesen realizálódik.
2. *A kis államok előnye.* Az afrikai vezetők hosszú évtizedek óta kötnek üzleteket a volt gyarmattartó országokkal és az új nagyhatalmakkal. Éppen ezért tisztában vannak azzal, hogy ezen megállapodások jelentős része nem az ő érdekeiket szolgálja. A nagyok gyakran erőből tárgyalnak, mert egész egyszerűen megtehetik, menet közben változtatva a feltételeken és a határidőkön.³⁰ Ezekkel a szereplőkkel szemben – bár az elmúlt években jelentős fejlődést láthattunk – az afrikai államok zöme tehetetlen vagy mérsékelt a mozgástere. Ne feledjük, ezeknek az államoknak a képviselői ülnek ott az ENSZ-ben, az EU-ban, a Világbanknál, az IMF-nél – a világ legnagyobb donorjainál –, így döntő befolyásuk van az ott levő összegek allokálásában. Nem lehet tehát a végsőkéig folytatni velük szemben az ellenállást. Bár nyilván itt is működik az egyes szereplők kijátszása egymással szemben, ennek is van egy természetes határa. Éppen ezért az afrikaiak szívesen vesznek olyan kisebb államok közeledését, mint Magyarország, akikkel egyenlő partnerként tárgyalhatnak.³¹
3. *Afrika – a véget nem érő üzletek kontinense.* A fekete földrész ebben az értelemben is egyedi. Miközben országai zömében a bürokrácia, a korrupció, az infrastruktúra hiánya, esetenként pedig a politikai instabilitás hihetetlenül megnehezíti a befektetéseket, akinek sikerül elnyernie a helyi vezetők és közösségek bizalmát, valamint kellő ismeretre szert tenni a helyi hivatalok útvesztőiben, igazi kincsesbányára

²⁸ Az „Afrika-vírusról” a híres utazó, Széchenyi István ír, aki szerint ha valaki egyszer beteszi a lábát a kontinensre, azt megfertőzi, és mindig visszavágyik oda.

²⁹ *Budapest Africa Forum* 2. (2015).

³⁰ *Interjú egy magyar diplomatával.* Kairó, 2016. október.

³¹ *Interjú egy magyar diplomatával.* Nairobi, 2017. január.

lelhet. A nyersanyagoktól a szolgáltatásokon és infrastrukturális projekteken át a mezőgazdaságig Afrika lényegében minden területen befektetésre szorul: nincs az az innováció, üzleti vállalkozás, amely ne találhatna megrendelőkre a kontinensen. Ez nem csupán tematikusan, de vertikálisan is igaz: Magyarország vagy Belgium nyilván nem fog tudni dollármilliárdos hitelekkel nyújtani olyan gigantikus beruházásokra, mint a Nagy Etióp Újjászületés Gát vagy a kelet-afrikai fosszilis energiahordozók kitermelését célzó Lamu–Dél-Szudán Transzport Korridor. De éppen a nagy projektek miatt van az, hogy a kisebbekre a nagyobb szereplőknek egész egyszerűen nem marad ideje, figyelme, kapacitása. Az így tátongó rések betömése az, amely hazánk számára is számtalan lehetőséget tartogat, gondolva itt nem csupán a nagy magyar multinacionális vállalatokra, de a kis- és középvállalkozásokra is.

4. *Miért ne lépnénk, ha úgyis fizetünk?* Nem szabad megfeledkeznünk az új politika költségvonzatáról sem: a kapcsolatok felmelegítése új képviselőket, diplomátákat és „baráti” befektetéseket igényel. Afrikában különösen igaz a mondás: „Aki jön, az mondjon előbb jó napot.” Aki szeretne állami tendereket elnyerni, vállalkozásokat kezdeni, annak először bizonyítania kell elkötelezettségét – általában különféle fejlesztési programokkal, segélyekkel, iskolákkal, egészségügyi programokkal, infrastruktúra-fejlesztéssel. Ezek költségvonzata nyilvánvalóan magas. Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk róla, hogy ezek az összegek részben rendelkezésre állnak: hazánk különféle alapokba éves szinten több milliárd forintnyi összeget fizet be.³² Ez a jelenlegi uniós költségvetési ciklusban 187 millió eurót – közel 60 milliárd forintot – tesz ki az Európai Fejlesztési Alap viszonylatában, amelynek kétharmada Afrikában allokálódik. Az előző ciklusokban a magyar befizetések zömét más EU-s tagállamok hívták le, amelyek kiterjedt kapcsolatokkal és érdekérvényesítő képességgel rendelkeztek. A jelenlegi időszakban azonban a Külgazdasági és Külügyminisztérium komoly erőfeszítést tesz annak érdekében, hogy ennek az összegnek minél jelentősebb része jusson vissza magyar vállalkozásokhoz.³³

A gazdaságra gondolva érdemes külön megemlíteni a mezőgazdaságot is. A kontinens népességszaporodása és jelenlegi nagyfokú külső függőség kapcsán kulcskérdés lesz, hogy Afrika milyen mértékben képes élelmezni saját lakosságát. Bár a földrész termőföldjeinek jelentős része kevésbé értékes, számos rendkívül gazdag terület is található a kontinensen, amelyek megfelelő és korszerű kiaknázása még várat magára. Az afrikai földművelés jelentős része továbbra is kézi erővel, óriási vízpazarlással, gyakran megfelelő növénytermesztési ismeretek hiányában zajlik. Éppen ezért a hagyományosan magas minőségű magyar mezőgazdasági- és élelmiszeripari tudásnak, illetve innovációnak nagy szerep juthat a déli nyitásban.³⁴

Nem feledkezhethetünk meg persze a kihívásokról sem. A már említett nehézségek – korrupció, bürokrácia – sok vállalkozást visszarettentenek. Afrika messze van, gyakran megbízhatatlan az infrastruktúra, a kulturális és földrajzi sokakat

³² TARRÓSY–MORENTH 2013, 86.

³³ Lásd: *Hogyan nyerjünk projektet Afrikában?* (2015).

³⁴ Lásd: NGUNGADI AFUKA 2013, 65–74.

elbizonytalanít. Problémát jelent a hazai vállalkozások tőkehiánya és viszonylag alacsony kockázatt vállaló-hajlandósága.³⁵ Nem véletlen, hogy a magyar kormányzat számos eszközzel – megnövelt diplomáciai jelenléttel, kedvezményes hitelekkel – igyekszik segíteni a folyamatot és növelni a védőhálót a vállalkozások körül. Az így nyíló kapukon azonban már a magánszférának kell belépnie.

A legtöbb esetben a problémát továbbra is az ismeretek hiánya okozza, illetve a máig élő tévhit a kontinenssel kapcsolatban. A legtöbb szereplő fejében továbbra is az 1990-es évek állapotai élnek az éhínségekről, polgárháborúkról, járványokról és népirtásokról. A hazai afrikanisztikának – és a maga szerény eszközeivel ennek a kötetnek is – részben az a célja, hogy lebontsa az idejélt múlt ismereteket, és reális(abb) képet fessen a földrész viszonyairól.

Mindezek kapcsán kerül elő a hazánk számára második kulcsfontosságú terület, a kontinens biztonságának kérdése. Mert bár a fejlődés megkérdőjelezhetetlen, naivitás lenne azt gondolni, hogy Afrika minden állama jó úton halad előre, és hogy sikerült megbirkóznia a legtöbb kihívással.

A kötet felépítése

Jelen kötet kifejezetten az afrikai kontinens és Magyarország kapcsolatára fókuszál, és nem foglalkozik részletesen a kontinens nagy trendjeivel. Ennek – öröndetes – oka, hogy az elmúlt időszakban két magyar kötet is megjelent a témában. Az egyik az MTA Világgazdasági Kutatóközpontja gondozásában, amely elsősorban a kontinens gazdasági folyamataira fókuszál.³⁶ A másik, amely a szintén a KÖFOP keretében működő *Afrika a globalizált világban – lehetőségek és kihívások* elnevezésű Ludovika Kutatócsoport munkája, sokkal inkább biztonsági fókuszról közelít a földrész stratégiai folyamataihoz, és 2019-ben került az olvasókhoz.

Jelen tanulmánykötet célja, hogy a kontinenssel kapcsolatba kerülő diplomaták, közszolgák, illetve az Afrikáról tanuló hallgatók számára nyújtson útmutatást a magyar–afrikai kapcsolatokról. Ezt teszi egyrészt néhány összefoglaló tanulmány keretében, amelyek a kapcsolatok általános kereteit vizsgálják. Másrészt országtanulmányok formájában, amelyek rövid eligazítást jelentenek az adott államról, politikai, társadalmi és gazdasági helyzetéről, illetve hazánkkal ápolat kapcsolatairól, a magyar érdekekről. Ezek mind a közigazgatási szereplők, mind az adott ország iránt érdeklődők számára kiindulópontot jelenthetnek a további anyaggyűjtéshez. Bár a Magyar Honvédség keretében már elindult egy országtanulmány-sorozat, amelynek gondozását a Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóműhelye vette át, de ezek egyrészt hosszabb kötetek, másrészt messze nem fedik le az összes releváns országot. Így bár az elkötelezettebb olvasók számára hasznosak és alaposak, tankönyvszerű használatra nem feltétlenül alkalmasak. E kötet igyekezett szem előtt tartani a befogadhatóságot: a viszonylag rövid, egy ív terjedelmű fejezetek átláthatók és viszonylag gyorsan olvashatók. Így bízunk benne, hogy jó alapul szolgálnak mind az oktatás, mind a szakemberek, mind az érdeklődők körében a kontinens – magyar szempontból nagyobb fontosságú – országainak megismerésében.

³⁵ *Interjú magyar diplomatákkal*. Nairobi, 2015. október; 2017. január; Addisz-Abeba, 2017. május.

³⁶ BIEDERMANN–KISS 2017.

Felhasznált irodalom

- Africa rising: A hopeful continent (2013). *The Economist*, 2013. 03. 02. Elérhető: www.economist.com/news/special-report/21572377-african-lives-have-already-greatly-improved-over-past-decade-says-oliver-august (A letöltés dátuma: 2017. 09. 04.)
- African agriculture: A green evolution (2016). *The Economist*, 2016. 03. 12. Elérhető: www.economist.com/news/briefing/21694521-farms-africa-are-prospering-last-thanks-persistence-technology-and-decent?cid1=cust/ednew/n/bl/n/20160310n/owned/n/n/nwl/n/n/E/n (A letöltés dátuma: 2018. 02. 05.)
- African democracy: The march of democracy slows (2016). *The Economist*, 2016. 08. 20. Elérhető: www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21705355-threats-democratic-rule-africa-are-growing-time-and-demography-are (A letöltés dátuma: 2017. 09. 04.)
- BIEDERMANN Zsuzsánna – KISS Judit szerk. (2017): *Szubszaharai Afrika gazdasága a 21. században*. Budapest, Akadémiai. DOI: <https://doi.org/10.1556/9789634540298>
- BRATOON, Michael – HOUSSOU, Richard (2014): *Demand for Democracy Is Rising in Africa, But Most Political Leaders Fail to Deliver*. Elérhető: http://afrobarometer.org/sites/default/files/publications/Policy%20paper/ab_r5_policypaperno11.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 09. 04.)
- Budapest Africa Forum 2.* (2015). Elérhető: <http://budapestafricaforum.kormany.hu/> (A letöltés dátuma: 2017. 09. 11.)
- BÚR Gábor (2005): A XXI. század Afrika évszázada? *Külgügyi Szemle*, 4. évf. 1–2. sz. 3–12.
- BÚR Gábor (2008): The Second Scramble – a második versenyfutás Afrikáért. *Külgügyi Szemle*, 7. évf. 4. sz. 3–16.
- BURKE, Jason (2017): Kenyan supreme court annuls Uhuru Kenyatta election victory. *The Guardian*, 2017. 09. 01. Elérhető: www.theguardian.com/world/2017/sep/01/kenyan-supreme-court-annuls-uhuru-kenyatta-election-victory (A letöltés dátuma: 2017. 09. 04.)
- Déli Nyitás. A Déli Nyitás politikájának afrikai dimenziója* (2015). Elérhető: <http://budapestafricaforum.kormany.hu/deli-nyitas> (A letöltés dátuma: 2017. 09. 06.)
- Etiopia's economy: Neither a sprint nor a marathon (2015). *The Economist*, 2015. 05. 30. Elérhető: www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21652307-africas-most-impressive-economic-managers-suffer-excessive-caution-neither (A letöltés dátuma: 2017. 11. 06.)
- FARELL, Sean (2016): Facebook's solar-powered internet plane takes flight. *The Guardian*, 2016. 07. 21. Elérhető: www.theguardian.com/business/2016/jul/21/facebook-solar-powered-internet-plane-test-flight-aquila (A letöltés dátuma: 2017. 09. 05.)
- Freedom House (2016): *Freedom in the World 2016*. Elérhető: https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_FITW_Report_2016.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 02. 04.)
- GETTLEMAN, Jeffrey (2011): Opposition Leader Is Handed Reins in Zambia. *The New York Times*, 2011. 09. 23. Elérhető: www.nytimes.com/2011/09/24/world/africa/zambias-presidency-changes-hands-after-election.html (A letöltés dátuma: 2018. 03. 15.)
- GLIED Viktor (2011): Egy afrikai–magyar „közösségről”. Afrikával foglalkozó civil szervezetek Magyarországon. In TARRÓSY István – GLIED Viktor – KESERŐ Dávid szerk.: *Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között*. Pécs, Publikon. 187–204.
- Hogyan nyerjünk projektet Afrikában?* (2015). Elérhető: <http://afrikaexpo.hu/index.php?modul=menupontok&kod=146> (A letöltés dátuma: 2017. 09. 11.)

- Industrialisation in Africa: More a marathon than a sprint (2015). *The Economist*, 2015. 11. 07. Elérhető: www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21677633-there-long-road-ahead-africa-emulate-east-asia-more-marathon (A letöltés dátuma: 2017. 09. 05.)
- KSH (2016): *Jelentés a külkereskedelem teljesítményéről 2015*. Elérhető: www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kulker/kulker15.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 10. 08.)
- Magyar külpolitika az uniós elnökség után (2011). Elérhető: http://eu.kormany.hu/download/4/c6/20000/kulpolitikai_strategia_20111219.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 09. 06.)
- MARSAI Viktor – HETTYEY András (2013): *Szomália. Állami összeomlás és konszolidációs kísérletek Afrika szarván*. Pécs, Publikon.
- MOLNÁR Anna (2016): Az EU globális kül- és biztonságpolitikai stratégiája. *SVKK Elemzések*, No. 9. Elérhető: http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2016-9-az-cu-globalis-strategiaja-molnar-a.original.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 01. 15.)
- NAGYNÉ RÓZSA Erzsébet (2016): Magyarország és az arab Közel-Kelet. In KOLLER Boglárka – MARSAI Viktor: *Magyarország Európában, Európa a világban. Tanulmánykötet Gazdag Ferenc 70. születésnapjára*. Budapest, Dialóg Campus. 187–198.
- NGUNGADIAFUKA, Espérance Nsosso (2013): Zöld forradalom és Afrika. *Afrika Tanulmányok*, 7. évf. 3. sz. 65–74.
- RODRIK, Dani (2014): *A globalizáció paradoxona. Demokrácia és a világgazdaság jövője*. Budapest, Corvina.
- ROTBURG, Robert I. (2013): *Africa Emerges: Consummate Challenges, Abundant Opportunities*. Cambridge, Polity.
- TARRÓSY István – MORENTH Péter (2013): Global Opening for Hungary: A New Beginning for Hungarian Africa Policy? *African Studies Quarterly*, 14. évf. 1–2. sz. 77–96.
- TAYLOR, Ian (2014): *Africa Rising? BRICS – Diversifying Dependency*. Suffolk, James Currey.
- The hopeful continent: Africa rising (2011). *The Economist*, 2011. 12. 03. Elérhető: www.economist.com/node/21541015 (A letöltés dátuma: 2018. 01. 04.)
- VECSEY Mariann (2019): A fegyveres konfliktusok trendjei a kontinensen. In MARSAI Viktor szerk.: *Afrika a globalizált világban. Lehetőségek és kihívások*. Budapest, Dialóg Campus. 223–244.
- VISNOVITZ Péter (2013): Jófejség lopja be a magyarokat az afrikai szívekbe. *Origo*, 2013. 06. 10. Elérhető: www.origo.hu/itthon/20130607-afrika-forummal-nyit-a-magyar-kulpolitika-a-fekete-kontinens-fele.html (A letöltés dátuma: 2018. 02. 15.)
- WALLERSTEIN, Immanuel (2010): *Bevezetés a vilárendszer-elméletbe*. Budapest, L'Harmattan–Eszmélet.
- WITHNALL, Adam (2016): Is the entire GDP of Africa really just equal to that of France? *Independent*, 2016. 10. 18. Elérhető: www.independent.co.uk/news/world/africa/is-the-entire-gdp-of-africa-really-just-equal-to-that-of-france-a7367906.html (A letöltés dátuma: 2017. 12. 06.)